

Szymon MARKOWSKI*

REKONSTRUKCJE HISTORYCZNE W WYCHOWANIU MŁODZIEŻY

W artykule przedstawiono genezę odtwórstwa historycznego w aspekcie wychowania młodzieży. Zjawisko, które opisano, nie jest nowe. Jego historia sięga czasów starożytnego Rzymu, występuje w kolejnych epokach, zatem wartości wychowawcze edukacyjne, które niesie ze sobą, są ponadczasowe i wciąż aktualne. Formuła wydarzeń, rekonstrukcji i inscenizacji zmieniała się przez wieki, w zależności od potrzeb odbiorców oraz celów, jakie zamierzali osiągnąć organizatorzy tego typu przedsięwzięć. Ich cechą wspólną jest idea przybliżenia wydarzeń historycznych z przeszłości szerszemu gronu odbiorców. Taki rodzaj działalności należy niewątpliwie do działań wychowawczych oraz edukacyjnych. Poznanie historii swojego narodu poprzez ukazanie w nowym świetle ważnych wydarzeń historycznych jest ciekawym sposobem zdobywania i poszerzania wiedzy naukowej.

Słowa kluczowe: odtwórstwo historyczne, rekonstrukcja historyczna, historia Polski, czasopiśmiennictwo historyczne, bractwo rycerskie, Wrocławskie Towarzystwo Rekonstrukcji Historycznych – Chorągiew Miecza i Róży, wychowanie patriotyczne

WSTĘP

„Naród, który nie szanuje swej przeszłości nie zasługuje na szacunek teraźniejszości i nie ma prawa do przyszłości (Józef Piłsudski)”.

Od dawna jesteśmy świadkami różnego rodzaju rekonstrukcji lub inscenizacji historycznych, które w zależności od miejsca, okoliczności lub celów różnią się między sobą. Jednak ich wspólną cechą jest idea przedstawienia szerokiej publiczności konkretnych wydarzeń historycznych z historii Polski lub innych państw i narodów.

Rekonstrukcja to inaczej odbudowanie, z angielskiego „historical re-enactment”. Pod pojęciem rekonstrukcji historycznych należy rozumieć odbudowywanie wydarzeń, zjawisk, wyglądu przedmiotów, strojów, uzbrojenia itp.

* kpt. mgr Szymon MARKOWSKI – Wydział Zarządzania Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

W jaki sposób odbudować coś co dawno przestało istnieć, rozpadło się w proch lub istnieje tylko w ikonografii i przekazach literackich? Najbardziej namacalnym źródłem wiedzy jest archeologia, natomiast w zakresie opisów, naukowych dociekań i analiz jest historia oraz pokrewne jej nauki.

1. HISTORIA RUCHU

Zjawisko odtwarzania nie jest nowe i ma swój rodowód w starożytnym Rzymie, gdzie podczas igrzysk z udziałem np. gladiatorów przedstawiano przebieg bitew toczonych przez Rzymian (najczęściej zwycięskich). Początkowo inscenizacje takie odbywały się na specjalnie przeznaczonych do tego (zbudowanych) placach, lub basenach, gdzie przedstawiano bitwy i potyczki morskie z udziałem okrętów. Miały one więcej wspólnego z regularną walką niż inscenizacją, a co za tym idzie ofiary śmiertelne nie były niczym niezwykłym. Z czasem reguła takich przedstawień zmieniła się, przede wszystkim były to już coraz częściej wyreżyserowane przedstawienia podobne do teatralnych, gdzie ofiary zdarzały się wskutek różnego rodzaju wypadków, zamiast bezmyślnego szafowania życiem niewolników i gladiatorów posyłanych na śmierć ku uciesze tłumu zgromadzonego np. w Koloseum.

Przez kolejne wieki wielu władców Europy starało się przypominać zwycięstwa swoje i swoich poprzedników, realizując przy tym cele propagandowe, polityczne i społeczne. W okresie wojen napoleońskich regularne oddziały wojskowe oraz milicje inscenizowały w Hyde Park wielkie bitwy dla mieszkańców Londynu.

W historii samych rekonstrukcji zauważalna była tendencja do realizowania takich pomysłów w czasie pokoju, korzystając z stabilizacji wewnętrznej i zewnętrznej, bez prowokowania interwencji politycznej lub zbrojnej sąsiedniego państwa. Oczywiście wydaje się fakt, że w czasie wojny historycy oraz odtwórcy byli zajęci bardziej toceniem walki niż jej odtwarzaniem. Organizatorzy rekonstrukcji w trakcie przygotowań swoich przedstawień, gdy tylko mogli, korzystali z pomocy uczestników wydarzeń historycznych - kombatantów i historyków, starając się do minimum wyeliminować fikcję literacką. Jej miejsce zapełniano wiarygodną dokumentacją historyczną, a teatralne rekwizyty zastępowano autentycznymi przedmiotami z epoki lub ich rekonstrukcjami.

Tomasz Szajewski w swojej książce *Konno w boju* pisał: „w Polsce zjawisko ruchu rycerskiego znane jest od 1977 r., a bardziej widoczne i masowe stało się od początku lat dziewięćdziesiątych”¹. Na przełomie 1995 i 1996 r. powstało Pierwsze Polskie Stowarzyszenie Turniejowe Liga Baronów. Grupa sformułowała zasady i nazewnictwo dotyczące odtwórstwa historycznego, które stosowane jest do dnia dzisiejszego.

2. DEFINICYJNE UJĘCIE TERMINÓW

Wikipedia określa rekonstrukcje historyczne jako „zbiór działań, podczas których uczestnicy odtwarzają w strojach i za pomocą artefaktów wytworzonych współcześnie, względnie oryginalnych, konkretne wydarzenia z przeszłości (najczęściej bitwy) lub różnorodne aspekty życia w wybranym okresie historycznym”².

¹ Ibidem, s.54.

² M. Bogacki, *Historical reenactment jako nowy sposób prezentacji przeszłości*, [w:] „Do Broni!”, 4/2006, s. 34 – 37.

Definicja ta jest ogólna i dotyczy jedynie działań zmierzających do przedstawienia wydarzeń, zjawisk, mających miejsce w historii lub prezentacji przedmiotów, strojów, architektury i sposobu życia. Próby przedstawienia wydarzeń historycznych publiczności lub samym uczestnikom projektów historycznych nazywa się „żywą lekcją historii”, gdyż inscenizacje i rekonstrukcje sprowadzają się do przedstawienia „na żywo” konkretnych czynności w ramach określonego kontekstu historycznego.

Historyk Michał Bogacki³ zaproponował, by w języku polskim aktywność taką nazywać odtwórstwem historycznym. Mimo wielu argumentów merytorycznych przemawiających za przedstawioną propozycją, nie została w całości przyjęta i obecnie istnieje wiele polskich terminów, określających tę działalność.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku w środowiskach zajmujących się „historical re-enactment” ustalono i spopularyzowano terminy: „rekonstrukcja historyczna”, „rekonstruktor” oraz „grupa rekonstrukcji historycznej”. Nazwy wywodzące się od czasownika „rekonstruować” są obecnie używane przez wszystkich zainteresowanych - uczestników i sympatyków ruchu, a także przez media – zarówno niszowe pisma środowiskowe, jak i ogólnokrajowe.

Michał Bogacki⁴ charakteryzując działania odtwórcze dokonał systematyki działań, używając kilku kryteriów. Jako pierwsze wymienił stosunek do nauk historycznych. Z jednej strony wskazał na działania odtwórcze o znamionach badań eksperymentalnych, prowadzone przez ludzi o wysokim poziomie wiedzy fachowej, dzięki którym można weryfikować hipotezy nauk historycznych i lepiej rozumieć aktorów, odtwarzających wydarzenia z przeszłości. Z drugiej strony wymienił działalność czysto amatorską, popularną rekonstrukcję historyczną, traktowaną jako rozrywkę lub atrakcję turystyczną.

Kolejne kryterium dotyczyło zakresu minionej rzeczywistości poddawanej działaniom odtwórczym. Pozwoliło ono wyróżnić cztery typy aktywności:

- 1) **Wytwórstwo przedmiotów** do potrzeb rekonstrukcji historycznej, czyli poszukiwanie i renowacja (naprawa) oryginalnych, materialnych obiektów historycznych (budynków, sprzętu, narzędzi, broni, pojazdów, ubrań, mundurów, zbroi) oraz wytwarzanie przedmiotów stanowiących rekonstrukcje i repliki. Noszenie historycznego stroju i posiadanie odpowiedniego wyposażenia jest ważnym elementem przygotowania odtwarzanej postaci. Wytwarzanie replik i rekonstrukcji autentycznych przedmiotów z przeszłości uznawane jest za odrębną specjalizację, ze względu na konieczność posiadania odpowiedniej wiedzy i umiejętności oraz odpowiedniego warsztatu wytwórczego. Część rzemieślników po zdobyciu odpowiedniej wiedzy historycznej i doświadczenia tworzy z wytwórstwa artefaktów swoje źródło utrzymania.
- 2) Innym rodzajem aktywności jest **odtworzenie grup społecznych** z przeszłości np. zakonu (bractwa) rycerskiego, warsztatu rzemieślniczego, trupy artystów lub zorganizowanego oddziału wojska czy milicji. Rekonstrukcja wybranych grup i zbiorowości wiąże się z poznaniem ról w określonych społecznościach, z za-

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

chowaniem dbałości o szczegóły zachowań, relacji i stosunków międzyludzkich, kompletowaniu odpowiednich rekwizytów oraz z nauką posługiwania się różnego rodzaju przedmiotami (urządzeniami, bronią). Przy tego rodzaju rekonstrukcjach odtwórcy, w miarę możliwości korzystają z przekazów historycznych, ubarwiając swoją aktywność w oparciu o współczesną literaturę, w tym również poezję i inne rodzaje sztuki.

- 3) **Inscenizacje historyczne** to kolejny rodzaj aktywności, uważany przez wielu za „żywe lekcje historii”. W trakcie tego typu pokazów odtwórcy starają się zaprezentować działanie grup (zbiorowości) w powiązaniu z konkretnym wydarzeniem historycznym, jak i bardziej ogólnie opisując, jak takie wydarzenia mogły wyglądać. Przykładem tego typu działalności są inscenizacje bitew, potyczek, oblężeń, turniejów rycerskich, a także napadów rozbójniczych, najazdów sąsiedzkich, zaślubin książęcej pary, egzekucji, zamieszek miejskich, demonstracji ludności, wjazdu książęcego orszaku do miasta lub zamku, czy manewrów dawnych oddziałów wojskowych. Bogactwo wydarzeń historycznych powoduje, że gama projektów i pokazów jest bardzo szeroka.
- 4) Ostatni typ aktywności stanowią **imprezy złożone**. Są to rekonstrukcje wydarzeń historycznych, które ze względu na dużą złożoność i wielowątkowość powodują trudności logistyczne, najczęściej angażują sporą liczbę ludzi, wymagają dużego zaplecza oraz okazałego wsparcia finansowego ze strony sponsorów. Imprezy tego typu są najczęściej kilkudniowe, przeznaczone dla dużej grupy odbiorców, gdzie obok inscenizacji funkcjonują różnego rodzaju inne atrakcje kulturalne, rozwinięta jest sieć punktów gastronomicznych, stoisk handlowych, reklamowych. Formuła imprez przeradza się często w jarmarki czy festyny. Imprezy takie odbywają się w ramach dni gminy czy miasta lub podczas obchodów świąt państwowych. Wydarzenia tego typu są czasochłonne w przygotowaniu i trudne organizacyjnie. Rola grup rekonstrukcyjnych sprowadza się do prezentacji swoich możliwości obok innych konkurencyjnych atrakcji.

W odtwórstwie historycznym istnieje ścisły związek teorii z praktyką, gdyż oparte jest ono na fizycznym doświadczeniu i zdobywaniu wiedzy na podstawie rekonstrukcji i replik przedmiotów, strojów, broni, sprzętu. Imprezy historyczne są niejako zwieńczeniem pracy grup, bractw i stowarzyszeń. Są okazją do zaprezentowania ich dorobku i osiągnięć, wymiany doświadczeń między grupami, nawiązaniu kontaktów oraz dyskusji. Przy wykorzystaniu współczesnych możliwości technicznych Internetu późniejsza wspólna działalność grup jest realizowana bez względu na porę dnia i nocy, odległość geograficzną, czy różnice kulturowe i językowe. Takie kontakty owocują tworzeniem ciekawych międzyregionalnych projektów historycznych, jak np. projekt Interregnum, który dotyczy okresu bezkrólewia w latach 1382-1385 na ziemiach polskich⁵.

⁵ [online]. [dostęp: 13 marca 2009r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.interregnum.fora.pl/>, forum projektu Interregnum. Projekt Interregnum 1382-1385 zakłada odtwórstwo oddziałów zbrojnych rodów Nałęcz i Grzymała, które toczyły regularną wojnę domową na terenach Polski, jednym z celów wojny był wybór następcy tronu po śmierci króla Ludwika Adegaweńskiego.

Grupy rekonstrukcyjne posiadają najczęściej fora dyskusyjne i strony internetowe (mniej lub bardziej profesjonalne). Fora takie są również zakładane pod kątem tworzenia określonego projektu, tak jak miało to miejsce w przypadku Interregnum. Wynikiem konfrontacji poglądów i wymiany doświadczeń jest określenie standardów działania, celów rozwojowych poszczególnych nurtów ruchu, stopniowe podnoszenie poziomu odtwórstwa historycznego z czysto amatorskiego na bardziej profesjonalny. Działaniem wtórnym jest tworzenie nieformalnej hierarchii i „łowienie” liderów wiodących grup o największym autorytecie i osiągnięciach.

Rekonstruktorzy interesują się różnymi okresami historycznymi. W związku z tym na Świecie powstały i funkcjonują grupy zajmujące się starożytnością, średniowieczem, czasami nowożytnymi z XX wiekiem włącznie. Podział, który obecnie w Polsce funkcjonuje, ma charakter umowny i jest niewiele grup oraz stowarzyszeń, które zajmują się jedną epoką historyczną.

Największe i najsprawniej zorganizowane nurty to⁶:

- starożytność, podzielona na świat antyczny oraz ludy koczownicze, barbarzyńców itp.;
- średniowiecze w którym istnieje sztywny podział na trzy podokresy, wczesnego, rozkwitu oraz późnego średniowiecza;
- Polska Sarmacka, czyli okres Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- Napoleoński, obejmujący okres od końca XVIII wieku przez praktycznie cały XIX, w tym okres powstań narodowych;
- Wojny Secesyjnej w Stanach Zjednoczonych, odwołujący się do lat 1861-1865;
- okres I wojny światowej, Legionów Piłsudskiego, czasy odzyskania niepodległości oraz okres dwudziestolecia międzywojennego;
- okres II wojny światowej.

Działania odtwórcze w ramach wymienionych nurtów skupiają się głównie na rekonstruowaniu działań militarnych (ang. combat re-enacting) lub na inscenizowaniu aktywności pokojowej (ang. living history). Oba rodzaje odtwórstwa uzupełniają się wzajemnie i występują obok siebie w ramach jednej imprezy. Rekonstruowanie tylko jednego z nich jest wąskim rozumieniem idei ruchu odtwarzania historii. Poza tym taki sposób prezentacji przyciąga mniejszą liczbę publiczności, niż bardziej złożony i kompleksowy. Ze względu na prężnie rozwijającą się działalność rekonstrukcyjną stowarzyszeń, wymianę doświadczeń między nimi oraz coraz większe wymagania publiczności, praktycznie trudno jest je rozdzielić. Zainteresowania, jakie przejawiają rekonstruktorzy, związane są w dużej mierze z historią danego kraju, narodu, regionu czy grupy etnicznej, dlatego też np. w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi w Polsce o wiele bardziej popularne są rekonstrukcje militarne niż inscenizacje pokojowe, natomiast w USA rozwijają się bardziej tzw. „living history”. Ten swoisty stosunek sił zmienia się

⁶ [online]. [13 marca 2009r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.freha.pl/>, forum rekreacji historycznych. Forum jest obecnie największą bazą danych w zakresie odtwórstwa historycznego, z podziałem na epoki, dziedziny zainteresowań itd.

w każdym roku, tak jak zmieniają się oczekiwania i zainteresowania. Główne różnice pozostają jednak niezmiennie. Wynikają one choćby z bogatszej i dłuższej historii naszego narodu, niż Amerykanów oraz z możliwości finansowych odtwórców i zaplecza historycznego, w tym bazy archeologicznej.

Wśród uczestników rekonstrukcji historycznych najliczniejszą grupę stanowią entuzjaści – amatorzy, czyli osoby niezajmujące się zawodową problematyką historyczną. Traktują oni swoje zajęcie jako hobby, wyrosłe z zainteresowań historią a pod względem czasu i środków na nie przeznaczanych stanowi ono ich życiową pasję. Grupy hobbystów związanych z odtwórstwem historycznym rekrutują się wśród młodzieży szkolnej, studentów, osób pracujących zawodowo lub też rodziców, wciąganych w rejon zainteresowań przez swoje dzieci. Najliczniej działającymi rekonstruktorami są studenci. Natomiast wśród członków innych grup zawodowych najczęściej spotykani są strażacy, prawnicy, lekarze, księgowi, nauczyciele, policjanci, żołnierze oraz osoby zajmujące się zawodowo problematyką historyczną, jak również różnego rodzaju rzemieślnicy, którzy przestawiają swoją działalność usługową na odtwórstwo historyczne.

Do głównych czynników warunkujących podział na kręgi zainteresowań w ramach grup i stowarzyszeń należy zaliczyć: wiedzę historyczną, możliwości finansowe i materialne oraz zdolności i umiejętności (w tym również rzemieślnicze). Taki podział dokonał się wiele lat temu. Wynikał on przede wszystkim z indywidualnego podejścia odtwórców, tj. czysto amatorskiego oraz bardziej profesjonalnego. Obecnie praktycznie każdy zainteresowany tego typu działalnością znajdzie coś dla siebie, gdyż gama możliwości jest naprawdę bardzo szeroka. W Polsce entuzjastycznych rekonstruktorów nie ma i nie było nigdy zbyt wielu. Ich liczba obecnie nie przekracza kilku tysięcy: poniżej 100 w grupach starożytnych, nieco ponad 3000 w grupach średniowiecznych, około 100 w rekonstrukcjach Rzeczypospolitej Obojga Narodów, ponad 300 w rekonstrukcjach napoleońskich i około 1000 w rekonstrukcjach dwudziestowiecznych. Określenie dokładnych danych jest niemożliwe, gdyż większość grup to inicjatywy kilku lub kilkunastoosobowe pozostające na uboczu i realizujące swoje cele bez rozgłosu, bardziej dla własnych potrzeb. Nie istnieje również żaden system kontroli czy ewidencji, a jeśli są takie inicjatywy, to mają bardziej charakter dobrowolnego wpisu niż administracyjnego przymusu. Inaczej sprawa wygląda w przypadku ewidencji stowarzyszeń, gdyż podstawą ich działalności są decyzje sądów. Są one wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego i dokładna ich ewidencja jest jak najbardziej realna, jednak należy pamiętać, iż wiele grup czeka na rejestrację lub zaprzestaje działalności, więc wszelkie dane w tym zakresie będą płynne. Faktem pozostaje natomiast, że zarejestrowanych, a zatem profesjonalnych stowarzyszeń jest bardzo mało. Nie prowadzi się statystyk dotyczących grup rekonstrukcyjnych, trudne jest określenie np. ilości członków w grupach, tym bardziej, że wielu z nich pozostaje związanych z kilkoma projektami. Zdobycie danych dotyczących rozmieszczenia grup jest częściowo możliwe, gdyż najczęściej grupy powstają w aglomeracjach miejskich oraz w miejscach związanych z wydarzeniem historycznym lub posiadających różnego rodzaju zabytki i wartość symboliczną. Jak to zwykle bywa amatorów jest więcej niż profesjonalistów, więc część hobbystów przewija się przez grupy odtwórcze okazjonalnie i niejako wraz z modą na określoną epokę. Nazywani są oni sympatykami, często też rezygnują po kilku doświadczeniach. W ich miejsce przychodzą następni i tak wyglądają migracje w ramach ruchu odtwórczego. W związku z tym rdzennych odtwórców, z wieloletnim doświadczeniem, jest niewiele. Ich zaangażowa-

nie oraz bogactwo wiedzy powoduje, że co roku pod skrzydła grup rekonstrukcyjnych garnie się młodzież spragniona „historycznych wrażeń”. Trudne staje się określenie spadku czy wzrostu zainteresowania tematem. Podłożem tego są pewne aspekty socjologiczne i związane z nimi działania. Udział procentowy entuzjastów i sympatyków jest trudny do wskazania, gdyż wielu uczestników, którzy posiadają przynajmniej część niezbędnego uzbrojenia, sprzętu i umundurowania nie uczestniczy regularnie w pracach swojej grupy, a ich aktywność ma charakter sezonowy. Utrzymują z nimi kontakt, lecz starają się pozostać niezależnymi. Stawiają się na ważniejszych imprezach i inscenizacjach. Zdarza się też, że braki w wyposażeniu i uzbrojeniu sympatyków sprawiają, że nie zawsze są oni dopuszczani przez profesjonalnych rekonstruktorów do pełnego udziału w imprezach.

Kwestią dyskusyjną pozostaje wciąż uznanie członków danej grupy i ich poziomu za profesjonalny i odróżnienie od amatorów i sympatyków. Niestety zdarza się również, że obecność grupy, niekoniecznie zgodnej historycznie wynika ze znajomości z władzami samorządowymi, mając niewiele wspólnego z wysokim poziomem „historyczności”, co odbija się na wartości naukowej przekazywanej wiedzy oraz pokazów. Takie imprezy przypominają wówczas bardziej festyny, ukierunkowane na dobrą zabawę widza, kosztem jego edukacji. Faktem także pozostaje, iż część grup posiadająca swoje siedziby w dawnych zamkach, warowniach, grodach czy w sąsiedztwie innych zabytków czerpie większe korzyści materialne niż te pozostające bez takiego zaplecza i pewnego rodzaju magnesu przyciągającego publiczność. Wynika z tego, że aktywność takich grup jest bardziej ukierunkowana na działalność komercyjną niż edukacyjną. Poprzestają na organizowaniu imprez o niskim poziomie naukowym, estetycznym i historycznym, wybiórczo i płytko traktując historię Polski lub też naginając ją do własnych komercyjnych celów. Co ciekawe, wielu władzom zależy na takim przebiegu imprez, gdyż jak wspomniałem wcześniej, czerpią wymierne korzyści finansowe z tego typu imprez. Organizując na przykład wycieczkę lub podróż wojskowo – historyczną, której elementem byłaby obecność na inscenizacji historycznej, powinniśmy dokonać wyboru imprezy historycznej, starając się wyłowić profesjonalistów, co do których będziemy pewni ich wysokiego poziomu wiedzy i umiejętności odtwórczych. Powinniśmy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, kto jest organizatorem całego przedsięwzięcia, obejrzyć jego dotychczasowy dorobek, zapoznać się ze stroną internetową, oglądając zdjęcia z przebiegu wcześniejszej imprezy oraz nawiązać bezpośredni kontakt z grupą odtwórczą, dowiedzieć się, jaki będzie plan (program) imprezy i wówczas decydować się na swój udział w niej. Obejrzenie przykładowo pokazu walk turniejowych w Byczynie, Opolu, Nidzicy czy Działdowie, mimo ich niezaprzeczalnej efektywności skutkuje niestety niewielkimi walorami edukacyjnymi samego przedsięwzięcia, gdyż spora część grup podchodzi do tej dziedziny jak do sportu i często bardzo komercyjnie, kosztem poziomu odtwórstwa, nie dbając nawet o szczegóły stroju, uzbrojenia, o technikach walki, tańcach, zabawach plebejskich i całej oprawie artystycznej nie mówiąc. Grupy takie wprowadzają w błąd publiczność podając fałszywe informacje. Wynika to z ich braku wiedzy i niepoważnego podejścia do kwestii odtwórstwa. Wdawanie się w polemikę z takimi rekonstruktorami jest bezcelowe, gdyż w większości, nie są to osoby otwarte na wiedzę, nie posiadają zdolności samokrytyki, traktują re-enactment jako źródło zabawy.

Odtwórstwo historyczne posiada również spory zasób czasopism, powstałych na swoje potrzeby. Do najpopularniejszych w Polsce należy „Gazeta Rycerska” zajmująca się rekonstrukcjami średniowiecznymi i nowożytnymi oraz kwartalnik „Do Broni!”, który skupia się na rekonstrukcjach przełomu XVIII i XIX wieku oraz XX stulecia. Dla środowisk kawaleryjskich ważnym pismem jest „Nowy Przegląd Kawaleryjski”, wiele miejsca rekonstrukjom poświęca też miesięcznik „Odkrywca”, a „Militaria XX wieku” wiele uwagi poświęcają broni i sprzętowi wojskowemu. Również czasopismo „Mówią Wieki” zawiera sporo informacji dla zainteresowanych odtwórstwem. Jednak większość bazy stanowi Internet, gdzie poprzez kontakty z grupami z zagranicy istnieje możliwość wymiany informacji z tamtejszymi muzeami, historykami, czy po prostu entuzjastami.

3. ASPEKT WYCHOWAWCZY

Jednym z celów wychowania jest przekazywanie jednostkom dziedzictwa kulturowego, pożądanych wzorów zachowań - utrzymując jednocześnie ciągłość kulturową społeczeństw, przygotowując do uczestnictwa i przekształcania rzeczywistości społecznej. Naczelnym celem wychowania jest ukształtowanie osobowości wolnej, która kierując się własną wolą, dokonywać będzie wyborów zgodnych z moralnymi zasadami oraz funkcjonować w środowisku, którego jest ogniwem.

Wychowanie młodzieży w duchu patriotyzmu, odwołujące się do chlubnych tradycji oręża polskiego, opieranie się na wzorcach osobowych, takich jak znany w całym współczesnym świecie z dotrzymywania danego słowa i honoru polski rycerz Zawisza Czarny z Garbowa, których idee starają się wcielić w życie członkowie bractw rycerskich i stowarzyszeń stanowi istotny element przygotowania młodego obywatela do życia w społeczeństwie, uzupełnia i znacząco wzbogaca jego wiedzę historyczną, jednocześnie zwraca uwagę na zachowanie w codziennym życiu zasad kodeksu honorowego, prawości, humanitaryzmu.

Szymon Wrzesiński w swojej książce *Tajemnice rycerzy. Życie codzienne śląskich feudałów*⁷ pisał: „przypominanie cnót rycerskich (honor, wierność, hojność koleżeństwo, odwaga, itd.) służy celom edukacyjnym i wychowania obywatelskiego”. Znaczy to, że rola bractw rycerskich nie sprowadza się jedynie do organizowania pokazów i inscenizacji, ale również jest ważna w procesie wychowania młodych ludzi. Aktywność hobbystów i sympatyków historii przez organizowanie projektów historycznych, na podstawie posiadanej, wciąż wzbogacanej wiedzy historycznej, zdobywanie nowych doświadczeń, poszerzanie swoich wiadomości poprzez docieranie do ciekawostek, wykraczając poza ramy sztamowego, okrojonego i czysto programowego nauczania w szkołach stanowi swego rodzaju sposób na życie. Niosąc treści kodeksów rycerskich, odwołując się do autorytetów moralnych, bractwa rycerskie, starają się pokazać współczesnej młodzieży alternatywę dla alkoholu, narkotyków i ogólnie pojętego egoistycznego materializmu przyciągając ich uwagę poprzez „żywe lekcje” historii. Działalność stowarzyszeń rekonstrukcyjnych jest nastawiona na aktywność społeczną i edukacyjną. Szczętne wartości zawarte w kodeksach rycerskich są przekazywane publiczności w połączeniu z określoną wiedzą historyczną, zgodnie z zasadą jedności nauczania

⁷ S. Wrzesiński, *Tajemnice rycerzy. Życie codzienne śląskich feudałów*, [w:] „Replika 2008”, Warszawa 2008, s. 210.

i wychowania, jak również starają się przyciągać rzesze odbiorców poprzez regułę „ucząc – bawić, bawiąc – uczyć”.

4. CHARAKTERYSTYKA WYBRANEJ GRUPY

Chciałbym zwrócić uwagę na grupy rekonstrukcyjne zajmujące się epoką późnego średniowiecza. Na przykładzie Wrocławskiego Towarzystwa Rekonstrukcji Historycznych „Chorągiew Miecza i Róży” można stwierdzić, że cele statutowe, które przyświecają założycielom stowarzyszenia należą do wysoce pożądaných społecznie. Fakt rejestracji sądowej stowarzyszenia i bogate doświadczenie jego członków pozwala śmiało zaliczyć tę grupę do profesjonalistów. Historia grupy rozpoczęła się we Wrocławiu około roku 2004⁸ z początkowo nielicznej grupy entuzjastów średniowiecza. Inicjatywa utworzenia bractwa wyszła od kilkunastu osób. Do najbardziej aktywnych i znanych do dzisiaj zaliczyć można: Krzysztofa Wydrę, Natalię Kuźbik, Łukasza Łukaszevicza, Piotra Moczulskiego i Piotra Broniewskiego. Od czasu utworzenia grupy przez szeregi ChMiR przewinęło się wiele osób, o zmiennym statusie: od założycieli, przez aktywnych członków do sympatyków. Dzięki determinacji i dużemu zainteresowaniu odwórstwem, udało się przetrwać tzw. „mroczny okres” trudnych początków, związany ze zdobywaniem wiedzy dotyczącej wytwarzania rekwizytów, rekonstruowaniu strojów, broni i zbroi. Członkowie chorągwi nawiązywali wówczas pierwsze kontakty i wymieniali doświadczenia z grupami z całej Polski i zagranicy podczas pierwszych imprez takich, jak inscenizacja bitwy pod Grunwaldem, turnieje rycerskie na zamkach w Bolkowie, Kliczkowie, Opolu, Łęczycy czy Będzinie. Następny rok minął na energicznym poszukiwaniu wiadomości dotyczących kultury dworskiej, tańców, zwyczajów, literatury, powstała wówczas strona internetowa. W chwilach wolnych od turniejów i wyjazdów członkowie bractwa organizowali treningi w salach gimnastycznych, wynajmowanych od szkół na terenie Wrocławia w celu doskonalenia swoich umiejętności fechtunku, tańca i dworskiej etykiety. Swoją działalność bractwo oparło na organizowaniu pokazów historycznych dla szkół, młodzieży oraz udziale w różnego rodzaju inscenizacjach i turniejach rycerskich, planując w przyszłości założenie profesjonalnego stowarzyszenia odwórstwa historycznego. W roku 2006 nastąpił kryzys związany z odejściem wielu członków bractwa, jednocześnie trzon grupy rozpoczął energiczne działania zmierzające do prawnego usankcjonowania dalszej działalności jako stowarzyszenia. Udało się pozyskać nowych entuzjastów poprzez współpracę z grupą o nieco odmiennym statusie i celach, mianowicie XXXIX Najemnym Regimentem Szkockim. Po okresie owocnej współpracy doszło do coraz większych różnic w poglądach na odwórstwo historyczne i w trakcie realizacji procesu rejestracji stowarzyszenia doszło do rozłamu sojuszu tych grup i w konsekwencji do usprawnienia tego procesu.

Rok 2007 upłynął na treningach i przygotowaniach wyjazdów, wśród których znalazł się wyjazd na Grunwald oraz Jarmark Średniowieczny w Chudowie, jak również turniej rycerski na zamku Czocho oraz dwukrotnie w Toszku. W ubiegłym roku udało się osiągnąć zamierzony cel, gdy po wielu latach starań decyzją Krajowego Rejestru

⁸ Informacje pochodzą m.in. ze strony internetowej bractwa <http://www.chmir.prv.pl/>. Rzecz jasna zainteresowanie ruchem rycerskim istniało wśród założycieli bractwa wcześniej, jednak mniej więcej od roku 2004 można zacząć liczyć właściwą, zorganizowaną działalność, w tym też kronikarską, w dziale „Kronika” na powyższej stronie internetowej.

Sądowego, dnia 08.01.2008 r., Wrocławskie Towarzystwo Rekonstrukcji Historycznych - Chorągiew Miecza i Róży zostało wpisane do Rejestru Stowarzyszeń⁹.

Oprócz wyjazdów na turnieje udało się dodatkowo zorganizować kilka pokazów, m.in. w Świętej Katarzynie oraz grodzie na Partynicach. Nawiązano również współpracę z Fundacją „Zamek Chudów”, w której pieczy znajduje się m.in. XIV-wieczna wieża rycerska w Siedlęcinie koło Jeleniej Góry, gdzie bractwo zorganizowało kilka pokazów tzw. „living history” (życia obozowego) wraz z serią walk pokazowych na miecze jednoręczne, półtoraręczne oraz fragmenty musztry oddziału lekkozbrojnej milicji wrocławskiej, pokaz wyposażenia i uzbrojenia przy huku wystrzałów hakownic. Nie zabrakło również członków grupy na turniejach w Toszku, Czosze oraz dalekim Ełku, a także podczas oblężenia klasztoru w Lubiążu oraz na Jarmarku średniowiecznym w Chudowie. Bractwo uczestniczyło ponadto w inscenizacji bitwy pod Grunwaldem oraz na kilku imprezach zamkniętych, jak np.: obozie wojskowym we wsi Biała oraz w Odyńcu (wieża myśliwska, znajdująca się na Wzgórzu Joanny).

W czasie inscenizacji bitwy pod Grunwaldem ChMiR, pod względem organizacyjnym życia obozowego oraz oddziałów wojskowych, występuje od wielu lat w składzie Chorągwi księcia Konrada VII Oleśnickiego¹⁰ (potocznie zwanej Śląską). Kilku lekkozbrojnych maszeruje także w Chorągwi św. Jana Chrzciciela¹¹ (oddział lekkozbrojnej milicji), rzecz jasna w obu przypadkach po stronie Zakonu.

Struktura Chorągwi Miecza i Róży zgodnie ze statutem stowarzyszenia obejmuje zasięgiem działania obszar Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą władz we Wrocławiu. Stowarzyszenie współpracuje z krajowymi, zagranicznymi i międzynarodowymi organizacjami o tym samym lub podobnym profilu działania oraz jednostkami administracji publicznej. Jej działalność opiera się na pracy społecznej członków. Stowarzyszenie może używać pieczęci, oznak i logo, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Do podstawowych celów statutowych należą:

- pielęgnowanie tradycji średniowiecznego Wrocławia;
- krzewienie kultury dawnego Śląska;
- upowszechnianie wiedzy o historii, obyczajach i społeczeństwie dawnego miasta Wrocławia;

⁹ [online]. [dostęp: 13 marca 2009r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.chmir.fora.pl/>, forum Wrocławskiego Towarzystwa Rekonstrukcji Historycznych „Chorągiew Miecza i Róży”; Informacje uzyskane dzięki uprzejmości członków stowarzyszenia.

¹⁰ [online]. [dostęp: 13 marca 2009r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.conradusalbus.fora.pl/>, forum chorągwi Konrada VII Oleśnickiego; Chorągiew księcia Konrada VII Oleśnickiego jest rekonstrukcją autentycznego oddziału jazdy rycerskiej, który w spisie Jana Długosza „Banderia Prutenorum” występuje pod numerem 4. Skład oddziału odtworzono na podstawie listy zaciągowej rycerstwa śląskiego zwanej „Złotą księgą z Królewca”, gdzie wymienieni zostali znani z imienia i herbu rycerze śląscy i niemieccy walczący w Wielkiej Wojnie 1409-1411. Odtwórcy realizują projekt „Silesia apud Grunwald” pomysłu Wojciecha Schaeffera, odgrywając poszczególnych rycerzy chorągwi.

¹¹ [online]. [dostęp: 13 marca 2009r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.grunwald1410.pl/>, oficjalna strona internetowa organizatorów. Na stronie internetowej znajduje się spis bractw i grup wraz z podziałem na odtwarzane oddziały.

- tworzenie bazy materialnej i merytorycznej do pokazów rekonstrukcji historycznych na potrzeby promocji miasta, superwidowisk, filmów historycznych (dokumentalnych i naukowych), szkolnictwa, nauczania patriotycznego;
- działalność w ramach tzw. „żywej archeologii”;
- kultywowanie tradycji średniowiecza;
- popularyzacja wiedzy, rozwój umiejętności oraz kształtowanie etyki społecznej członków.

Stowarzyszenie realizuje swoje cele, zgodnie z obowiązującymi przepisami, w szczególności poprzez:

- 1) Odtwarzanie kultury materialnej średniowiecznego Śląska.
- 2) Organizowanie wystaw, pokazów, imprez o charakterze masowym, dyskusji, odczytów, sympozjów itp.
- 3) Wyjazdy na turnieje rycerskie i obozy treningowe.
- 4) Działalność w ramach tzw. „żywej archeologii”, w szczególności poprzez: odtwarzanie życia obozowego i codziennego dawnych formacji wojskowych, odtwarzanie dawnych machin wojennych.
- 5) Współdziałanie z władzami, instytucjami oraz organizacjami zainteresowanymi działalnością Stowarzyszenia.
- 6) Nawiązywanie współpracy z zarządcami i/lub właścicielami zabytkowych budowli z okresu średniowiecza.
- 7) Współpracę z pokrewnymi stowarzyszeniami krajowymi i zagranicznymi.

Członkowie stowarzyszenia dzielą się na: nowicjuszy, członków zwyczajnych, członków wspierających.

Członkiem Stowarzyszenia może być:

- 1) Obywatel polski lub cudzoziemiec, mający pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawiony praw publicznych.
- 2) Małoletni w wieku od 16 do 18 lat, mający ograniczoną zdolność do czynności prawnych.
- 3) Małoletni w wieku poniżej 16 lat za zgodą przedstawicieli ustawowych.
- 4) Osoba zainteresowana realizacją celów Stowarzyszenia, deklarująca przestrzeganie Statutu WTRH-ChMiR.

Członkostwo w stowarzyszeniu jest dobrowolne. Każdy nowo przyjęty członek ma status nowicjusza. Nowicjusz składa deklarację i jest przyjmowany w poczet członków WTRH-ChMiR przez Radę Stowarzyszenia.

Nowicjusz ma prawo do:

- 1) Uczestniczenia w odczytach, konferencjach, sympozjach, wiecach itp. organizowanych przez władze Stowarzyszenia.
- 2) Uczestniczenia w treningach.
- 3) Korzystania z pomocy pozostałych członków przy kompletowaniu stroju historycznego.
- 4) Wyjazdu na turnieje i obozy rekonstrukcyjne, jeśli posiada pełny strój historyczny.

Nowicjusz ma obowiązek:

- 1) Aktywnego uczestniczenia w pracach i realizacji celów Stowarzyszenia.
- 2) Przestrzegania statutu, regulaminów i uchwał władz Stowarzyszenia.

- 3) Regularnego opłacania składek.
- 4) Uczestnictwa w Walnych Zebraniach Członków Stowarzyszenia.
- 5) Skompletowania w ciągu roku pełnego stroju historycznego.
- 6) Uczestnictwa w treningach.

Warunkiem awansowania ze stopnia nowicjusza na członka zwyczajnego jest skompletowanie w ciągu roku pełnego stroju historycznego, niezaleganie z opłacaniem składek członkowskich, roczny staż w Stowarzyszeniu, wyrażenie zgody przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia w formie uchwały.

Członek Zwyczajny ma prawo do:

1. Aktywnego uczestniczenia w odczytach, konferencjach, sympozjach, wiecach itp., organizowanych przez władze Stowarzyszenia.
2. Uczestnictwa w treningach.
3. Wyjazdu na turnieje i obozy rekonstrukcyjne.
4. Zwołania walnego zebrania członków z poparciem co najmniej dwóch innych Członków Zwyczajnych.
5. Biernego i czynnego prawa wyborczego na Walnym Zgromadzeniu Członków.

Małoletni członek zwyczajny WTRH-ChMiR w wieku od 16 do 18 lat, mający ograniczoną zdolność do czynności prawnych, ma prawo korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego. Jednak w składzie władz WTRH-ChMiR większość muszą stanowić osoby pełnej zdolności do czynności prawnych. Małoletni członek zwyczajny WTRH-ChMiR w wieku poniżej 16 lat nie ma prawa udziału w głosowaniu na zebraniu członków, nie może też korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz WTRH-ChMiR.

Członek Zwyczajny ma obowiązek:

1. Aktywnego uczestniczenia w pracach i realizacji celów Stowarzyszenia.
2. Przestrzegania statutu, regulaminów i uchwał władz Stowarzyszenia.
3. Regularnego płacenia składek.
4. Uczestnictwa w Walnych Zgromadzeniach Członków Stowarzyszenia.
5. Uczestnictwa w treningach.
6. Członkom zwyczajnym, szczególnie zasłużonym dla rozwoju Stowarzyszenia, promowaniu kultury dawnego Śląska i Wrocławia i rekonstrukcji historycznych, może być nadana godność Członka Honorowego.
7. Członkowie Honorowi są zwolnieni z obowiązku opłacania składki członkowskiej.

Członkiem wspierającym może być osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej lub osoba fizyczna, która popiera działalność i akceptuje statut Stowarzyszenia. Członka wspierającego przyjmuje Rada Stowarzyszenia. Członek wspierający ma obowiązek opłacania składki członkowskiej w wysokości ustalonej przez Radę.

Członek wspierający ma prawo:

1. Brać udział z głosem doradczym osobiście lub przez upoważnionego przedstawiciela w Wiecach Stowarzyszenia.
2. Zgłaszać wnioski dotyczące działalności Stowarzyszenia.

Członkostwo w Stowarzyszeniu ustaje na skutek:

1. Dobrowolnej rezygnacji z przynależności do Stowarzyszenia, zgłoszonej na piśmie Radzie Stowarzyszenia, po uprzednim uregulowaniu składek członkowskich i innych zobowiązań.
2. Śmierci Członka Stowarzyszenia.
3. Skreślenia z listy członków z powodu nieusprawiedliwionego zalegania z opłatą składek członkowskich lub innych zobowiązań, przez okres przekraczający sześć miesięcy.

Wykluczenia ze Stowarzyszenia może nastąpić na skutek prawomocnego orzeczenia Komisji Rewizyjnej, w przypadku stwierdzenia rażącego naruszenia zasad statutowych, nieprzestrzegania postanowień, uchwał i regulaminów, zasad etyki, działań godzących w dobre imię Stowarzyszenia.

Każdy Członek Bractwa ma prawo zawiesić swoje członkostwo na czas nieokreślony. Wówczas, po decyzji Rady, jest zwolniony ze wszelkich praw i obowiązków statutowych. Członkostwo może być zawieszono po uregulowaniu zaległych składek i innych zobowiązań wobec Stowarzyszenia. W szczególnie uzasadnionych przypadkach Rada może zwolnić z obowiązków określonych w statucie. Władzami Stowarzyszenia są: rada stowarzyszenia – zarząd, wiec - walne zgromadzenie członków, komisja rewizyjna – organ kontroli wewnętrznej. Majątek stowarzyszenia składa się ze składek członkowskich, darowizn, dotacji, zapisów pochodzących z ofiarności prywatnej oraz kontraktów państwowych, pozapaństwowych, międzynarodowych i pozarządowych.

ZAKOŃCZENIE

Wszyscy historycy są zgodni co do istotnej roli grup rekonstrukcyjnych w procesie wychowania społeczeństwa. Bractwa rycerskie, które utrzymują wysoki poziom swojej działalności edukacyjnej i wychowawczej, odwołując się wielokrotnie do ważnych wartości moralnych, opartych na zasadach kodeksu rycerskiego, znalazły swoje miejsce w społecznościach lokalnych, a ich współpraca z organami władzy samorządowej jest ścisła i bezdyskusyjna. Organizatorzy ruchu rycerskiego, którzy myślą poważnie o krzewieniu postaw patriotycznych wśród młodzieży, poprzez zapoznanie ich w ciekawy sposób z historią państwa, narodu czy regionu, nie narzekają na brak zainteresowania ze strony władz, mediów i publiczności. Działając w ten sposób zdobywają coraz to nowe rzesze sympatyków i entuzjastów historii.

Wzajemne odkrywanie tajemnic minionych wieków niesie ze sobą gros wyzwań. Niejednokrotnie działania entuzjastów doprowadzają do odświeżenia pamięci społeczeństwa, przywracają dawną świetność zabytkom, tworzą i uzupełniają muzea, izby pamięci. Poprzez „żywe lekcje historii”, mamy szansę wyobrazić sobie prawdopodobny przebieg wydarzeń historycznych, co z kolei z metodycznego punktu widzenia, jest nieocenionym sposobem edukacji. Ze względu na bardzo szeroką ofertę proponowaną przez odtwórców, a co za tym idzie stale zwiększającą się liczbą inscenizacji historycznych, wyczerpujące opisanie tematu na łamach jednego artykułu jest praktycznie niemożliwe. Na obecną chwilę brakuje literatury z zakresu rekonstrukcji historycznych, która pozwoliłaby przedstawić zjawisko ruchu odtwórczego ze wskazaniem wszystkich aspektów, które ruch wnosi do społeczeństwa. Działalność bractw rycerskich jest bez wątpienia atrakcyjnym sposobem spędzania czasu wolnego, konkurencyjną ofertą dla młodzieży poddającej się nudzie i zapełniającej swój czas destruktywnymi rozrywkami. Pozwala jednocześnie pogłębić wiedzę zarówno samych odtwórców, jak i odbiorcom

rekonstrukcji, a tzw. „złapanie bakcyła” jest zjawiskiem powszechnym, któremu osobiście poddałem się kilka lat temu, do czego zresztą serdecznie zapraszam i gorąco polecam wszystkim entuzjastom historii.

LITERATURA

- [1]Bogacki M., *Historical reenactment jako nowy sposób prezentacji przeszłości*, [w:] „Do Broni!” nr 4/2006.
[2]Szajewski T., *Konno w boju*, Egros 2005.
[3]Wrzesiński Sz., *Tajemnice rycerzy. Życie codzienne śląskich feudałów*,
[4]Replika 2008.

Strony internetowe

- <http://www.chmir.fora.pl/>, 13 marca 2009r.
<http://www.chmir.prv.pl/>, 13 marca 2009r.
<http://www.conradusalbus.fora.pl/>, 13 marca 2009r.
<http://www.freha.pl/>, 13 marca 2009r.
<http://www.grunwald1410.pl/>, 13 marca 2009r.
<http://www.wikipedia.pl/>, 13 marca 2009r.

HISTORICAL RE-ENACTMENT IN YOUTH EDUCATION

Summary

The article focuses on historical re-enactment in youth education. The described phenomenon is not a novel one. It dates back to ancient Rome and it has been taking place ever since, which is indicative of the fact that its educational values are timeless. The format of events, re-enactments and stagings has been changing over the centuries, depending on particular needs and goals. What they have had in common, though, is the idea to bring historical events to a wider audience. This kind of activity plays a significant role in the process of education. This is quite an appealing way of becoming conversant with the history of one's own nation.

Artykuł recenzował: dr hab. Tadeusz MARCZAK, prof. UWr